

КРИСТИНА ПЕЛКОВИЋ

Филозофски факултет

Нови Сад

УДК 154.6/.8:141.78

Прегледни рад

Примљен: 21.12.2019

Одобрен: 17.01.2020

Страна: 93-104

БИОПОЛИТИКА ЗНАЊА/МОЋИ

Сажетак: Основна тема рада јесте биополитика која представља скуп механизма, насталих у 18. веку, који третирају људске организме као објекте на којима се примењују политичке стратегије или опште стратегије моћи као знања. У складу са тим, представљена је генеза теорије биополитике и политичких стратегија моћи. Ова генеза може се поделити на периоде, а то су средњовековни, модерни и савремени у којем преовладава знање као главна стратегија моћи. У основи ових теорија јесте однос живота, политике и пракси управљања. Централну улогу у настанку биополитике и новог типа владања одиграли су (1) људско тело кроз процесе субјективације и потчињавања новим ауторитетима који нису више засновани на религијским уверењима, него на научним сазнањима, (2) као и појава становништва као покретач диспозитива безбедности, посебно кроз процесе нормализације.

Кључне речи: биополитика; моћ; знање; тело; субјекат; технологије моћи; становништво

Uvod

Фукоова (Michel Foucault) теорија оспорава традиционалан приступ проблему моћи као правном или институционалном моделу. Он сматра да се треба одвојити од теоријског фокуса на суверенитет, како би се изградила аналитика моћи која више не схвата право као модел, насупрот Хобсу (Thomas Hobbes). Његова иновација јесте анализа конкретних начина прожимања моћи у сама тела субјеката и у њихове форме живота. Таква анализа развила се у два правца, а то су истраживање политичких технологија помоћу којих држава преузима на себе бригу о животу индивидуа и истраживање технологија преко којих спроводи процес субјективизације који појединца доводи у везу са властитим идентитетом (Агамбен 2006: 10–11).

Током средине средњег века ескалирале су тензије између секуларне и религијске власти, а поновно откривање целокупне збирке римских права послужило је у одређивању ширине и ограничења суверена. Наметнуло се питање каква је то природа моћи која ограничава и одржава власт (Cinsey and Morar

2015: 2). Фуко сматра да се полемика око моћи хронолошки градила кроз три модела: а то су религиозни, правни и политички (Eribon 2005). Маринковић и Ристић су ослањајући се на Фукоову аналитику моћи, закључили да су људска тела, а поготово процеси деритуализације кажњавања тела одиграли кључну улогу у процесу појаве нових технологија моћи. Они сматрају да су се као производ нових технологија знања/моћи десили паралелни процеси премештања тежишта моћи са тела на текст и ерозија суверених облика власти, поготово апсолутне суверености „краљевског тела“ (Маринковић и Ристић 2015: 435–444).

Последњих година живота, док је радио на историји сексуалности и анализирао подручје диспозитива моћи, Мишел Фуко почео је усмеравати своја истраживања према ономе што је одредио као биополитику тј. све већу укљученост биолошког живота човека у механизме и стратегије моћи (Агамбен 2006: 103; види Фуко 2006).

Генеза теорије биополитике¹

Биополитика представља скуп механизма, насталих у 18. веку, који третирају људске организме као објекте на којима се примењују политичке стратегије или опште стратегије моћи као знања (Foucault 2009: 16).²

У другој половини 18 века појавила се перспектива филозофије живота чији су оснивачи Артур Шопенхауер (Arthur Schopenhauer), Фридрих Ниче (Friedrich Nietzsche) у Немачкој и Анри Бергсон (Henri Bergson) у Француској. Иако су постојале различите теоријске позиције, сложили су се око тога да је живот фундаментална категорија и нормативни критеријум доброг, здравља и истине. Почели су да схватају живот као телесну чињеницу или органско постојање које чине инстинкти, интуиција, осећања и искуство, а његов опозит или смрт као апстрактан концепт. Тада су се појавиле прве теоријске концепције које указују на биополитику, једна од њих јесте органицистичка концеп-

¹ Генеза у фукоовском смислу представља анализу конституције поредака на основу емпиријских података. Генеалогичка знања састоји се из два различита корпуса знања: прво, из различитих мишљења и теорија које нису установљене нити су широко признате и, друго, из локалних веровања и схватања (нпр. шта све медицинске сестре знају о леку који није јавно признат). Генеалогичка страна анализе покушава да разуме моћ конституисања домена објеката. Када би неко друштво институционализовало улогу врача, на пример, и приписало му одређене привилегије, тиме би био конституисан предмет врач. Генеалогичка истражује оно што због институционализације знања од стране оних који имају моћ није било евидентно. Археологија знања бави се језичким праксама (у строгом смислу). Археологија и генеалогичка допуњују и замењују једна другу (Фуко 1971; Шоувер 2005; Фуко 1998).

² Моћ се испољава у начину конверзације (односно дискурса), и често се односи на оспоравање сопствене истине, или кроз мит који погрешно представљају изворе моћи. На пример, у књизи *Историја сексуалности* Фуко анализира како „модерни“ људи обично имају уверење да је њихова сексуалност потиснута друштвеним притиском који забрањује њено испољавање. Овде представља мит о наводној сексуалној потиснутости, а популарност овог мита обликовала је природу сексуалности. Знање је заправо моћ и може утицати на људско понашање. Заснива се на технологијама друштвеног инжењеринга, образовања и слично (Шоувер 2005).

ција друштва коју је изнео Рудолф Кјелен (Rudolf Kjellen). Он је друштво посматрао као један супер организам или живи организам, и према њему државенације представљале су природне форме са својом етничком индивидуалношћу. Ова теоријска перспектива послужила је у националсоцијализму као научна потпора, ослањајући се на метафору „народно тело“ које се односи на ауторитарно, хијерархијски структурирано и хомогено друштво. Националсоцијалистички концепт биополитике темељи се на уверењу да је могуће активно управљање и контролисање биолошких дешавања попут етничке хигијене и еугенике (Lemke 2011: 10–11).

Фуко први пут анализира концепт биополитике у поглављу „Право смрти и моћ над животом“ у делу *Историја сексуалности* (Campbell and Sitze 2013: 3).

Двадесет година пре тога, Хана Арент (Hannah Arendt) у делу *Положај човека* (1958) анализира процес у којем биолошки живот постаје фокус политичке сцене модерности. Она је сматрала да биолошки живот управља политичким деловањем. У овој чињеници увидела је извор трансформације и декаденције јавног простора у модерним друштвима. Према њеном становишту, у западној традицији девалвирано је људско деловање или *vita activa* које је постало подређено контемплацији која се односи на есенцијалност и вечност (*vita contemplativa*). Према овом виђењу, *vita activa* представља друштвено деловање или *praxis* чији су основни услови рад, производња и акција, а *vita contemplativa* или *theorie* може се односити на знање (Арент 1991). У том смислу корени биополитике и знања/моћи називају се у раду Хане Арент. Јасно је на какве потешкоће и препреке је наишло ово њено истраживање, самим тим што се Фуко бавио сличном темом без позивања на њу (Агамбен 2006: 9).

Поред Хане Арент, постоје још неке индикације о истраживањима ове теме пре Фукоа. Мауро Бертани (Mauro Bertani), наводи да се „биократија“ у којој се називају корени биополитике спомиње се у раду Огиста Конта (Auguste Comte) много пре Фукоа (види Bertani and Fontana 2003).

У свом делу *Биополитика: напредни увод* Томас Лемке (Thomas Lemke) представио је анализу развоја биополитике фокусирајући се на три циља. Први циљ јесте подстицање будућих истраживања повезаности и утицаја медицине и технонаука на људска тела и живот. Друго, увиђајући важност савременог „проблема тела“ жели да подстакне интердисциплинарни сарадњу у овој области, где би се тело посматрало у односу на науку, технологију, биомедицину и клиничку праксу. Проблем тела односи се на Фукоову перспективу и схватање да је краљевско тело у седамнаестом веку представљало реалност, а у деветнаестом веку појавило се тело друштва које је представљало нови принцип (Foucault 1980: 55). Треће, представља теоријско разматрање концепта биополитике из емпиријске и етнографске праксе (Lemke 2011: vii).

Не може се прецизно утврдити временски период настанка биополитике, тј. када политика прелази у биополитику, моћ у биомоћ и тако даље. Кампбел (Timothy Campbell) и Зице (Adam Sitze) сматрају да је основни пропуст у одређивању тачног настанка и корена биополитике, заправо временске природе

зато што није прошло довољно времена од њеног настанка како би могли да се сумирају закључци и направи прецизна генеалогичка (Campbell and Sitze 2013: 1).

Фуко на крају дела *Воља за знањем* објашњава процес преко ког на почетку модерног доба, природни живот бива укључен у механизме и тактике државне моћи, а политика се трансформише у био-политику. „Хиљадама година човек је представљао оно што је био и за Аристотела: жива животиња која је, осим тога, способна и за политичку егзистенцију; модерни човек је животиња у политици чији се живот живог бића ставља у питање“ (Агамбен 2006: 8; Фуко 2006).

Агамбен (Giorgio Agamben) је поново оживео Фукоов концепт биополитике у свом делу *Homo sacer: суверена моћ и голи живот*. Затим, су Мајкл Хард (Michael Hardt) и Антонио Негри (Antonio Negri) са својим делом *Имперација* утицали да се концепт биополитике, поред филозофије, прошири и на антропологију, социологију, демографију, теологију, правне студије, биоетику, дигиталне медије, архитектуру и историју уметности (види Hardt and Negri 2000). Почетком двадесетог века догодио се „повратак биополитике“ и научници су свему почели да додају префикс „био“ и на тај начин настајали су неологизми попут биоетике, биотехнологије, биомедија, биомоћи, биоисторије, биокапитала, биолегитимитета, бионауке, биовредности, биорадничке класе, биотеологије, биорачуњања, биодруштва и биоцентризма (Campbell and Sitze 2013: 4–5). Према Агамбену, постоје три основна проблема разматрања моћи у оквиру истраживања биополитике:

(1) Први проблем односи се на политички однос искључења. У *Историји лудила у доба класицизма* Фуко описује праксу искључивања из друштва коју је спроводила суверена власт у средњем веку, на примеру оболелих од губе који су били затварани у болнице широм Европе. Оваква пракса може назвати дисциплинским типом система, која је спровођена комбинацијом регулаторних пракси, права и религијских ритуала, и бинарне поделе на оне који су заражени и који нису (Фуко 1980; Foucault 2009: 22). Према Агамбену, пример који осликава овај случај јесте политичка фигура из римског права *homo sacer* која представља индивидуу која се не сме жртвовати, само убити и чији живот је укључен у поредак једино у форми искључења или апсолутној могућности да буде убијен. Он представља посебан случај двоструког искључења, оног на које је приморан и насиљу којем је изложен. Насиље над њим може починити било ко, а да притом не буде кажњен. Овај облик насиља не сврстава се у жртвовање, ни убиство, ни извршење осуде, а ни светогђе (Агамбен 2006: 14–75). Према Агамбену, истраживање моћи требало би да буде усмерено на средишњу тачку између правно-институционалног и биополитичког модела моћи. Велику важност придаје „голом животу“ или *homo sacer*-а, за који сматра да је уплетен у политичку сферу која је сачињена од прикривене суверене моћи. Он заправо сматра да је производња биополитичког тела извор изградње суверене моћи (ибид. стр. 12);

(2) Други проблем односи се на суверену моћ која делује тако што производи „голи живот“ као основни политички елемент и основну спону између природе и културе тј. *zoe* који се односи на живот свих живих врста и *bios* који

се односи на живот људи. У делу *Положај човека* Хана Арент идентификује и критикује историјски преокрет када је *bios politikos* или политички живот преузео функцију управљања над *zoe* или биолошким животом који се односи на све живе врсте (Arendt 1958: 96);

(3) Треће, биополитичку парадигму Запада предстаља логор, а не град како се то обично тврди. Према Ђорђу Агамбену логори представљају места на којима је остварена апсолутна *conditio inhumana* која је икада постојала на земљи и на којима се није ни разматрала правно-политичка структура која је тада постојала, зато превазилазе правни појам злочина (Агамбен 2008: 42–43; Агамбен 2006: 160).

Постоје различита становишта о томе шта треба да буде емпиријски објекат биополитике, као и о нормативној евалуацији биополитике, неки је везују за рационално одлучивање и демографску организацију друштвеног живота, а други за еугенику и расизам. Шездесетих и седамдесетих година двадесетог века значење биополитике добило је другачију форму, неодnoseћи се у највећој мери на биолошке процесе, него на политичке акције и стратегије чији објекат јесте живот. На пример, настала је еколошка биополитику као последица глобалних промена, еколошких криза и уништавања природног окружења. Тада су се јављала апокалиптична предвиђања у вези са пренасељеношћу планете и „експлозијом становништва“ која су се углавном ослањала на Малтусова предвиђања. Истражујући окружење и надовезујући се на еколошку биополитику настале су многе биотехнолошке иновације, поготово на пољу генетике као што су премештање и укрштање ДНК-а информација из организма у организам (Lemke 2011: 1–26).

Генеологија односа живота и политике

Постоје четири проблематичне тачке на које је Фуко наишао проучавајући однос живота и политике, називајући их: *врста која живи, моћ живота, хиљадугодишња животиња и резолуција за живот*. (1) Прва се односи на оно што Фуко у *Вољи за знањем* назива однос знање/моћ тј. развијање различитих форми и области знања које се бави животом генерално. Поља знања/моћи конструишу субјекте који су надзирани и кажњавати од стране институција, друштва и државног апарата (Фуко 2010а). Даље, у делу *Безбедност, територија, становништво* спомиње „западног човека“ који увиђа да је део врсте која живи у свету који је такође „жив“. Фукоов помак са историје на биоисторију заправо се односи на појаву становништва које постаје предмет биополитике и знања/моћи, и узрокује помак са права на норму. Како је суверенитет ослабљен из политичких разлога, а са њим и закони као основна средства вршења суверене власти, уметнула се нова технологија вршења моћи и становништво је престало да буде предмет суверене власти, те су са њим почеле да управљају норму (Campbell and Zizek 2013: 8–12; види Foucault 2008; Foucault 2009). Тако да бити део људске врсте значи научити живети у складу са нормама. (2) *Врста која живи* није једини фокус осамнаестог века када је

настала биополитика. Знање/моћ посматра живот као објекат, а норме формирају законе према њему. Према Фукоу, овде су кључни процеси субјективације или начини на који субјекти заснивају свој однос према неком правилу понашања, а затим схватају као обавезу да такво правило уврсте у праксу. Тела или субјекти одувек су предмети технологија суверене власти, а поготово технологија мучења (види Фуко 1997; Маринковић и Ристић 2015). Моћ се више не спроводи над телима чији је крајњи исход доминације смрт, већ се спроводи над животом и врстом која живи. Дакле фокус биополитике није на телу које представља питање суверене власти, него на мноштву (Virno 2004) или становништву (Foucault 2008; Foucault 2009). (3) Као према Аристотелу, и према Фукоу човек јесте животиња која живи са додатним капацитетом за политичко постојање. Тако да човек више није „живућа“ животиња већ „бивствујућа“ животиња. (види Campbell and Zize 2013). Према Хајдеггеру (Martin Heidegger), људи представљају *zoon logon ekhon*, или живо биће које је способно за говор. Управо овај капацитет људи за разумевање *logosa*-а и његова еволуција у *ratio* представља оно што их разликује од животиња (Elden 2006: 273). Може се рећи да оно што биће представља у Хајдегеровом, то моћ представља у Фукоовом раду. У складу са тим Хајдегерово анализа бића израсла је у технолошко разумевање бића како би објаснио људско разумевање ствари као објеката, а Фукоова анализа неколико режима моћи кулминирала је у модерној биополитици са циљем да превазиђе људско разумевање личног сопства као субјекта (Dreyfus 1996: 1). (4) Фуко сматра да је пре настанка биополитике постојало доба суверенитета и класично доба бивствовања човека, а након тога наступа биолошко доба бивствовања где живот постаје субјекат и објекат политике. То се манифестује у оквиру традиционалних институција, пракси и дискурса модерне политике (Campbell and Sitze 2013: 8–18).

Биополитика и тело: произведен субјект јесте потчињен субјект

Тело поседује битну функцију у појави нове технологије управљања која је утицала на то да људски живот не представља више нешто што је у рукама апсолутне власти краљевског тела³ (Kantorowicz 1997), него у рукама самих људи или новог тела тј. становништва (Foucault 2009). Дакле, посредством знања/моћи, технологије управљања су се промениле. Религијске доктрине, замењене су медицинским, а функцију свештеника заменио је доктор. „Међутим, када се медицински поглед одваја од божјег, када тај нови поглед одваја тијело дано од бога од тијела даног од природе, изблиједит ће тај стари церемонијал сједињавања. Појавит ће се дискурси који раздвајају; нови текстови/знања произвест ће и легитимирати нове праксе одвајања. То ће бити

³ Појам *краљевског тела* описао је Канторовиц (Ernst Hartvig Kantorowicz) у делу *Два краљева тела*, истражујући хришћанску историју и политичку теологију. Према њему, краљевско тело односило се на два тела: физичко које пати, умире и поседује све људске особине и духовно или политичко које је трансцендентално и бесмртно и представља симболичну основу за успостављање суверенитета (Kantorowicz 1997).

њихова првобитна улога“ (Маринковић и Ристић 2015: 446). Ово се заправо односи на технологије моћи посредством знања.

У трећем тому *Историје сексуалности: старање о себи* Фуко анализира прелаз из грчко-римског доба у рано хришћанство и бави се питањем проблематизације света и постојања од стране индивидуа и групних пракси у античком, хришћанском и модерном свету. Ове праксе односе се на начине егзистенције и постављање правила понашања, као начине трансформације света од стране индивидуа које у њему живе. Основни фокус у Античкој Грчкој био је на томе како учинити живот лепим, као и на аутономији индивидуе која је губила на значају у периоду раног хришћанства због све већег утицаја свештеничке моћи. Основни разлог ове промене јесте трансформација моћи која се догодила у то доба, у коме се настојало оснажити свештенство обећавањем сигурног спасења путем исповедања. Након овог периода, током просветитељства и у деветнаестом веку опет се догодила промена у структури моћи која је трансформисала свештеничку моћ у „модерну матрицу индивидуализације“ (Фуко 1988).

Дакле, постоје разлике у типовима понашања и начинима на које субјект може да утиче као посредник, али и као етички субјект у оквиру неког кода понашања. А ове разлике се огледају у четири тачке егзистенције субјекта, а то су етичка супстанца, тип субјективације, форма етичког рада и разлике у *telos*-у етичког субјекта (Парот 2005: 168–169).

Традиционалан концепт моћи односи се на суверена који влада над његовим поданицима са мањим или већим степеном легитимности и строгаће. Како би легитимност владавине била загарантована, они који поседују моћ морају производити сопствена „тела знања“ и сопствену истину (Cinsey and Morar 2015: 1).

Фуко у делу *Надзирати и кажњавати* описује политички систем у ком краљевско тело (Kantorowicz 1997) представља веома важну фигуру политичке стварности у седамнаестом веку током функционисања монархије. Такође, описује реформу казних мера која је извршена током 18. века са циљем да се створи ефикаснији систем казнене власти, односно настанак модерне институције затвора (Фуко 1997). Овај систем кажњавања односи се на паноптичку парадигму осамнаестог века која је била локализована у затворима, болницама, школама (Маринковић и Ристић 2014; Бентам, 2014).

Како би приказао разлику између старог и новог типа кажњавања, Фуко користи контраст између јавног мучења са половине 18. века и дневног распореда у затвору из прве половине 19. века и на тај начин поставља питање како је дошло до овако драстичне промене за мање од сто година. Он сматра да је јавно мучење представљало демонстрирање силе краљевског тела и „краљеву освету“, зато што злочинац својим делом није наудио само непосредно жртви, већ и ономе из кога проистиче закон који је тиме прекршио. На тај начин он је повредио краљеву снагу и за то мора бити физички кажњен. У другој половини 18. века овакав тип кажњавања се укида. Полако почињу да се појављују елементи који ће касније бити саставни део институције затвора. Целате или предводнике јавних мучења почели су да замењују стручњаци, лекари, надзор-

ници, васпитачи, психолози са сасвим супротном функцијом у циљу спречавања сваке физичке боли. Чак и приликом смртне казне престаје да постоји фактор бола (Фуко 1997).

Најбитнија ствар која је утицала на настанак затвора као модерне установе, по Фукоовом мишљењу јесте дисциплина, тачније настанак власти која се служи систематским дисциплиновањем својих поданика. У складу са тим тврди да се биополитика развила из два правца. Први се односи на седамнаести век и микро ниво, а овај правац Фуко назива „анатоомо–политика људског тела“. Овај правац огледа се у дисциплинским механизмима и институцијама као што су педагошке, војне и медицинске, а које посматрају људско тело као да је машина са функцијама и задацима, чији рад се може прецизно предвидети и контролисати. Дисциплинске форме моћи појављују се и са експанзијом друштвених наука које оправдавају наметнут дискурс моћи. Други правац јавља се у осамнаестом веку и представља нову технологију моћи, али која је регулаторна. Овај правац Фуко назива „биополитиком популације“ која се бави целокупним здрављем друштва и настоји да га предвиди, израчуна и тумачи кроз регулацију наталитета, стопе смртности, фертилитета, инфертилитета, животног века, стопе сиромаштва итд. Дакле постоје дисциплински механизми моћи тела и регулаторни механизми популације који заједно чине мрежу моћи или биомоћ (Cinsey and Morar 2015: 4–5).

Анализирајући дело *Надзирати и кажњавати*, Џудит Батлер (Judith Butler) увиђа парадоксалну природу онога што Фуко назива субјективацијом затвореника. Она сматра да је израз субјективација парадоксалан зато што означава постајање субјектом и потчињавање, тачније особа постаје аутономна личност само тако што се потчини моћи, а то потчињавање подразумева радикалну зависност. Овај процес субјективације одвија се преко тела. Тако осуђениково тело означава кривицу, грех и отелотворење забране и санкције у ритуалима нормализовања које је уобличено и формирано према дискурзивној матрици правног субјекта. Батлер сматра да је тврдња да дискурс формира тело веома комплексна и због тога се мора правити разлика између „формирања“, „узроковања“ или „одређивања“, а још је мање јасно и једноставно схватање према којем су тела на неки начин направљена од дискурса (Butler 1997). Фуко сматра да затвореником не управља спољашњи однос моћи, већ се појединац формира или пре формулише на основу свог дискурзивно конституисаног идентитета затвореника. У складу са тим потчињавање јесте прављење субјекта или регулативни принцип на основу ког је субјект формулисан или произведен. Дакле, потчињавање није само једноставна доминација над субјектом, ни његово произвођење, него обликовање ограничења на основу којег је произвођење постало могуће (Фуко 1997). Батлер затим тврди да иако Фуко покушава да објасни да хронолошки посматрано правна моћ која делује на већ формиране субјекте или их себи подређује претходи производној моћи која има способност да формира субјекте, у случају затвореника јасно је да је произведен субјект и потчињен субјект (Butler 1997).

Пауло Вирно (Paolo Virno) уводи концепт „мноштва“ за који сматра да је „изгубљен појам“ и суштински различит од концепта „народ“ приликом ана-

лизе савремене јавне сфере. Он сматра да је избор између концепта „мноштва“ и „народ“ у центру свих практичних контроверзи од теоријско-филозофских расправа седамнаестог века до успостављања модерних држава (Virno 2004: 8).

Из перспективе „мноштва“, Вирно сматра да постоје четири форме субјективације, а то су (1) принцип индивидуације тачније старо филозофско питање шта омогућава сингуларитет или индивидуи да буде индивидуа, (2) Фукоов концепт биополитике тоталитета, (3) емоционални тоналитети или односи са сопственим бићем у свету и на крају (4) филозофске теме у Хајдегеровом делу *Битак и време*: доколица и радозналост. Он сматра да је Фукоов концепт биополитике утицао на промене схватања појма „популација“ на крају 18. и почетком 19. века. Он такође тврди да је за разумевање појма биополитика, неопходно разумевање појма „радна снага“ као потенцијал за производњу тачније способност, капацитет и динамика. Кључна поента ове тврдње јесте да тело радника које живи и које је супстрат радне снаге, нема независно постојање. Живот или једноставни *bios* добија на значају уколико је под велом динамике и испољава свој потенцијал. Дакле, тело које живи постаје објекат управљања, али то није његова суштинска вредност, него представља супстрат онога што је заиста важно, а то је радна снага као агрегат најразноврснијих људских способности. На тај начин тело које живи постаје предмет бриге и управљања административног апарата државе што се оправдано може назвати биополитиком. Из тог разлога Марксова фраза „рад као субјективација“ има смисла, зато што рад чини индивидуе субјектима и само у оквиру њега представљају субјекте (ибид. стр. 37–39).

Појава становништва као покретач појаве диспозитива безбедности

Почевши од 1971. године, Фукоова предавања усредсређују се на прелаз са „територијалне државе“ на „државу становништва“. (Агамбен 2006: 9).

Проучавајући аспекте „апаратуре“ или диспозитива безбедности тј. просторну димензију (види Маринковић и Ристић 2016) која је тесно повезана са губом и кугом као моделима (види Foucault 2009; Фуко 1980) импликације прилика и догађаја, технике нормализације и везу између безбедности и становништва, дошао је до закључка да су то фундаментална открића из области политичке мисли у 18. веку. У складу са тим тврди да је суверенитет извршен над територијом и мноштвом политичких субјеката, где се дисциплиновање примењује над појединачним телима, њиховим афектима и страстима и мрежом појединаца (Wallenstein 2013: 18).

Према Фукоу, постоје три модалитета безбедности друштва, а то су легални систем, дисциплинарни механизми и диспозитиви безбедности. Легални систем представља архаичну форму и односи се на средњовековни период до седамнаестог и осамнаестог века, дисциплинарни механизми појављују се у осамнаестом веку и могу се назвати модерним, а диспозитиви безбедности односе се на савремено друштво. Ови модалитети нису се стриктно смењивали, него се преклапају и коегзистирају.

Легални систем односи се на правни систем који се сачињен од бинарних кодова, незабрањених и забрањених радњи које се односе на кршење правно–прописаног система и којима следује казна. Дисциплинарни механизам односи се на присмотру и корекцију правног система, тј. на све оне особе изван бинарног система правних кодова, изван законских аката примењених на кривца, ту спадају детективске, медицинске и психолошке технике надзора и дијагностике. И трећи модалитет безбедности, не спада ни у правне кодове, ни у дисциплинске механизме, већ се односи на апаратуру или диспозитиве безбедности који обухватају разматрање потенцијалних проблема, реакције власти на те проблеме и успостављање просечног оптималног понашања, из којег не би требало искорачити (Foucault 2009: 20–21).

Опште карактеристике апаратуре или диспозитива безбедности јесу: (1) простори безбедности као што су градови или урбано–просторни распореди; (2) однос према догађијма испољен у вештини управљања и третману неизвесности; (3) нормирање и форме нормализације.

Ове опште карактеристике диспозитива коегзистентно се појављују са појавом феномена „становништво“ у осамнаестом веку. Тако се појавила нова политичка технологија тачније управљање становништвом, и меркантилизам је прелашао у физиократизам због све већег проучавања природних закона. Тако да је становништво заправо постало покретач трансформације домена и примене знања, и на пример анализа богатства трансформисала се у политичку економију, природна историја у биологију, а општа граматика у историјску филологију. У складу са тим појавили су се и нови појмови као што су *случај, ризик, криза* и *опасност* (Wallenstein 2013: 18; види Foucault 2009).

Једна од најзначајнијих карактеристика диспозитива безбедности јесте нормализација. Овај процес је у веома блиској вези са васпитањем и образовањем и представља поступак уобличавања јединке која је затим способна да функционише у оквиру одређеног културног контекста. Дакле, образовање и васпитање представљају процесе друштвене оптимализације. Технолошка револуција и напредак који су се догодили у 18. веку и појава либерализма утицали су на све већу рационализацију и стандардизацију производње која пропраћена променама у друштвеним односима, а то је захтевало и модификацију људског понашања и размишљања (Стојнов 2005: 256). Тако да су популација или становништво у осамнаестом и деветнаестом веку постали објекти сталних мерења, пописивања, класификација, прерасподела, планирања, различитих облика социјалних, културних и просторних зонирања и сегрегација кроз биополитику и биомоћ која је политички/научно конструисана категорија, чији је фундаментални ентитет човек (Маринковић 2005: 246).

Закључна разматрања

Неодвојивост знања и моћи догодила се оног тренутка када је наука добила такозвани монопол над знањем и када јој је била поверена моћ над поседовањем легитимног знања или власт, као и моћ дефинисања, одређивања,

мерења, класификовања и типологизовања ствари, као распоређивања у системе и табеле. Тада се десио преокрет и сва моћ више није била поверена религији или магији, него науци. Овај преокрет Фуко сматра настанком биополитике која се заснива на теорији знања/моћи.

Знање/моћ односи се на могућност да се дефинишу, одреде, измере, и класификују под неку схему ствари и људи. Политичко-научни односи моћи образовали су нове објекте знања у складу са интересима новог типа друштва и друштвених односа, а то су популација, рад, производња, криминалитет, патологија, сексуалност, богатство, класе, друштвене групе, друштвени системи и тако даље (Маринковић 2005: 248).

Фукоов приступ моћи у оквиру развоја биополитике оспорава традиционалан приступ проблему моћи као правном или институционалном моделу и суверенитет. У складу са тим изведен је закључак да живот у 18. веку престаје да буде апстрактна ствар којом управља суверенитет, постаје „људска ствар“.

Ова анализа развила се из два правца, а то су истраживање политичких технологија којима држава преузима на себе бригу о природном животу индивида и истраживање технологија преко којих спроводи процес субјективизације који појединца доводи у везу са властитим идентитетом и спознајом која је изван моћи државне контроле.

Овакав приступ анализи моћи може да представља основу поготово у области која истражује формирање научних дискурса, дискурса генерално, научних категорија, као и за многе друге сфере.

Литература:

1. Agamben, Đorđo (2006), *Homo sacer: suverena moć i goli život*, Zagreb: Institut Otvoreno društvo Hrvatske i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.
2. Agamben, Đorđo (2008), „Šta je logor?“, *Treći program radio Beograda* 137–138.
3. Arent, Hana (1991), *Vita activa*, Zagreb: Biblioteka August Cesarec.
4. Arendt, Hannah (1958), *The Human Condition*, University of Chicago Press.
5. Bertani, Mauro and Alessandro Fontana (2003), Michel Foucault: *Society Must Be Defend*, New York: Picador.
6. Butler, Judith (1997), *The Psychic Life of Power. Theories in Subjection*, Stanford, California: Stanford University Press.
7. Campbell, Timothy and Adam Sitze (2013), „Biopolitics: An Encounter“, in T. Campbell and A. Sitze (eds), *Biopolitics*, Durham and London: Duke University Press.
8. Cisney, W. Vernon and Nicolae Morar (2015), *Biopower: Foucault and Beyond*, Chicago: University of Chicago Press.
9. Dreyfus, Hubert Lederer (1996), „Being and power: Heidegger and Foucault“, *International Journal of Philosophical Studies*, 4 (1): 1–16.
10. Elden, Stuart (2006), „Heidegger's animals“, *Continental Philosophy Review*, 39: 273–291.
11. Fuko, Mišel (1971), *Riječi i stvari: arheologija humanističkih nauka*, Beograd: Nolit.
12. Fuko, Mišel (1988), *Istorija seksualnosti III. Staranje o sebi*, Beograd: Prosveta.
13. Fuko, Mišel (1997), *Nadzirati i kažnjavati. Rođenje zatvora*, Beograd: Prosveta.

14. Fuko, Mišel (1998), *Arheologija znanja*, Beograd i Novi Sad: Plato i Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
15. Fuko, Mišel (2006), *Volja za znanjem: Istorija seksualnosti I*, Loznica: Karpos.
16. Foucault, Michel (1980), „Body/Power“, in *Michel Foucault, Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
17. Foucault, Michel (2008), *Birth of Biopolitics; Lectures at the College de France 1977–78*, New York: Palgrave Macmillan.
18. Foucault, Michel (2009), *Security, Territory, Population; Lectures at the College de France 1977–78*, New York: Palgrave Macmillan.
19. Hardt, Michael and Antonio Negri (2000), *Empire*, London: Harvard University Press.
20. Kantorowicz, Ernst Hartwig (1997), *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*, New Jersey: Princeton University Press.
21. Lemke, Thomas (2011), *Biopolitics*, New York and London: New York University Press.
22. Marinković, Dušan (2005), „Nauka kao znanje/moć: od disciplinujuće do diskurzivne prakse“, u D. Marinković i P. Milenković (ur.). *Mišel Fuko 1926–1984–2004 Hrestomatija*, Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
23. Marinković, Dušan i Pavle Milenković (ur.) (2005), *Mišel Fuko 1926–1984–2004 Hrestomatija*, Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
24. Marinković, Dušan i Dušan Ristić (2015), „Tijelo i tekst: genealogija praksi razdvajanja“, *Filozofska istraživanja* 139 (35) 435–453.
25. Parot, M. R. M. (2005), „Staranje o sebi“, u D. Marinković i P. Milenković (ur.), *Mišel Fuko 1926–1984–2004 Hrestomatija*, Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
26. Stojnov, Dušan (2005), „Normalnost, moć i revizija psihologije“, u D. Marinković i P. Milenković (ur.), *Mišel Fuko 1926–1984–2004 Hrestomatija*, Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
27. Virno, Paolo (2004), *A Grammar of the Multitude For an Analysis of Contemporary Forms of Life*, The MIT Press.
28. Šouver, Lois (2005), „Pojmovnik“, u D. Marinković i P. Milenković (ur.), *Mišel Fuko 1926–1984–2004 Hrestomatija*, Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
29. Wallenstein, Sven-Olov (2013), „Introduction: Foucault, biopolitics, and governmentality“, in S. Wallenstein and J. Nilsson (eds.), *Foucault, Biopolitics, and Governmentality*, Södertörn University.

THE BIOPOLITICS OF KNOWLEDGE / POWER

Summary: The main topic of this paper is biopolitics as a set of mechanisms, created in the 18th century that treat human organisms as objects on which are applied political strategies or overall strategy of power as knowledge. Presented genesis of the theory of biopolitics and political strategy of power can be divided into periods, such as medieval, modern and contemporary in which prevailing knowledge as the main strategy of power. These theories are based on the relationship of life, politics and governance practices. Central role in the development of biopolitics and the new type of government are (1) a human body through the process of subjectivation and the subordination to the new authorities which are no longer based on religious beliefs, rather than on scientific knowledge and (2) the emergence of the population as a driver of the disposition of security through the process of normalization.

Key words: biopolitics, power, knowledge, body, subject, technology of power, population